

pletenice... U Ljubuškom smo našli Škopu ubijena na cesti... Partizani u Ljubuškom nisu znali da je Brijeg pao. U Ljubuškom se Primorac upitao s nekima od nas kad smo došli pod njegovu kontrolu. To rukovanje je izgledalo kao kad se ljudi pitaju s Biskupom... Za vrijeme ovih naših dana s partizanima uvijek su držani govori isto kao molitva prije jela.

A: Da li su vam govorili o Širokom Brijegu i onome što se gore dogodilo? A tko vam je prvi saopćio što se dogodilo s fratrima u samostanu 7. veljače?

Ante: Kad smo došli 8. veljače u blagovaonicu onda nam je, kako se sjećam, Ante Brkić rekao da su svi fratri i časne sestre pobijeni. Po novinama je pisalo o tome, ali ispočetka o tome se nije nigdje govorilo ni pisalo. Kasnije se stvarala basna o tome. Nastojalo se opravdati pred javnosti ono što je učinjeno. Čuo sam kasnije

da je jedan oficir govorio – prezimena se ne sjećam, a sad živi u Splitu, počinje mu sa Vuj _ _ _ – »zločin su napravili«.

Gaudencije Ivančić reče da je njemu neki partizan govorio u Mostaru »zlo smo učinili«.

Jerko Mihaljević reče da je on dok je bio u Sarajevu 1945. (u veljači) čuo od bosanskih fratara da je dalmatinska divizija izdavalala neki list i u tom listu je pisalo da će kad zauzmu Široki Brijeg sve fratre koje gore nađu pobiti.

A: Velika stvar bi bila kad bi se zaista našao taj list i tekst koji je tu otisnut doslovno. Ako su oni to napisali prije zauzeća. Onda oni već prije nisu imali razloga da to donesu, jer su kasnije stavili da su razlozi bili »pucali kroz prozor i polijevali vrelin uljem«. Prema tome to je već prije

plan stvoren i to se kasnije učinilo.,

S druge strane nekako je neprotumačivo kako su ljudi znali na raznim stranama da će fratre na Širokom Brijegu pobiti već prije zauzeća. Da je to bila neka zapovjest, ta zapovjest ne bi prošla u narod. A narod je oko Posušja znao i javljao fratrima što se planira. Tko im je kazao?! Zašto su naši fratri ubijeni?

Ante: Ubila ih je mržnja.

Leonardo Oreč: Ta mržnja je bila povezana uz habit. Da su tada našli magare na kome se nalazio habit, oni bi ga ubili.

/Fra Jerko Mihaljević je ispričao svoje doživljaje u Čerinu, Međugorju... 1944. i njegov put prema Zagrebu... O tome ću napraviti, nakon duljeg razgovora s njim, drugi izvještaj./

Humac, 19. rujna 1971. ✍

GOSPODAR KULE*

► Piše: Jevrem Brković

– Majore, očemo li urezat petokraku sa srpom i čekićem, kao ono na grobu Vlada Paunovića što smo? – hoće Daka da zna koji znak da ureže.

– Ni petokraku ni krst, Daka. Neka piramida bude, sama za sebe, znak i ukras. Neka ovaj ovdje, pokaza rukom na mene, kada poraste, i ako što od njega bude, ureže znak koji oće. Ja sam, Milošu, bio poručnik Nikole Mirkova, kralja i gospodara, a evo sam i major Josipa Bro-

za. I to me jedva zapade, zbog ove moje nesretnje naravi, a i još ponečega, što bi u Hercegovini.

(str. 15.)

...

KAD SMO SE NA STUBAMA OSAMILI, pitao sam Morenu koji čin ima moj otac Bogun. Objasnila mi je da joj je on objasnio da je bio

komandant pratećeg bataljona Vrhovnog štaba, a to je čin pukovnika: s tog su ga čina prije godinu i po svrgli i sad je major. A zašto su ga svrgli? – pitam. Jednoga su dana Vrhovni štab i taj njegov prateći batalijon, što je obezbjeđivao Vrhovni štab, a to je, Jenko moj: drug Tito, neki Marko, neki Leko, drug Đido, drug Tempo, drug Gošnjak, drug Ivan i neki drug Milutin, prolazili kroz Zapadnu Her-

* Tekst prenosimo u izvorniku.

cegovinu, kroz neku Lišticu: dočekali su ih Francetićeви ustaši i zamalo ih sve pobili ili žive pofatali. Tu je tvoj otac odigrao glavnu stvar: odbio je ustaše, iako mu je poginulo sedam boraca, i to sve mladića. U tom su pratećem batalijonu morali biti samo mladi partizani, odani Titu, kao oni što su oko druga Staljina u Kremlju. Kada se Vrhovni štab od te Lištice poodmakao i smjestio se neđe blizu Jablanice, na sigurno, taj drug Leko, ili drug Marko, nijesam ga dobro shvatila, pozvao je našeg Boguna i naredio mu da se on i njegov batalijon vrata i satru sve živo što nađu u toj Lištici. Bogun je s tim pratećim batalijonom bez borbe ušao u Lišticu: u kućama je našao samo žene, starce i prepadnutu decu! Niđe nijednog ustaša, svi nekuda pobjegli. Bogun ka Bogun, izda naređenje da niko ne smije mučiti i trslučiti žene, decu i starce! Njegova vojska ne smije prštit nedužnu sirotinju, ni ubijati zarobljeno roblje, pogotovo nejač! Vрати se Bogun s batalijonom u Jablanicu: referiše tom drugu Marku i tom drugu Leku, da tamo u Lištici i okolini nije našao nijednog ustaša, samo žene, decu i starce. Raportirao je da on i njegov batalijon, dok je pod njegovom komandom, neće trslučiti hercegovačku sirotinju! Tada je taj drug Marko, a mislim da mu je pripomogao i drug Leko, kako sam

razumjela, oštro naredio da se Bogun Ostroilo strijelja! Neka bude, družo Marko, a valjda i družo Leko, kazao je Bogun. U to je u tu kamaru, u tu prostoriju, iz svoje prostorije, ušao drug Tito, a on je vrhovni komandant. Pitao je Boguna kako je bilo u Lištici. Bogun mu je referisao da su on i njegov batalijon bili tamo, ali da nijesu naišli na ustaše, naišli su samo na decu, žene i starce. Nijesam dozvolio da se deca, žene i starci trsluču: naredio sam bataljonu da se vratimo u Vrhovni štab i referišemo. I referisao sam, družo Tito, i drug me Marko na smrt osudio! No neće niko, družo Tito, iz moga pratećeg bataljona da me strijelja, pa čekaju da naiđe neka bosanska jedinica!

Drug Tito se ozbiljno zabrinuo i pitao druga Marka, možda i druga Leka, kako sam shvatila, zašto da strijeljaju komandanta koji je vojnički postupio! A onda se drug Tito okrenuo Bogunu i rekao mu: »Čestitam ti, družo Bogune, što si tako postupio. Nijesmo mi ustaše i četnici, mi smo narodna vojska, ostaješ i dalje komandant pratećeg bataliona!« I drug Marko, a i taj drug Leko koji je, reklo bi se, opasniji od druga Marka, odali su Bogunu priznanje i naredili da ostaje đe je. Nije prošlo mnogo, čim se rat bližio kraju, taj drug Marko i taj drug Leko pozvali su Boguna u štab i kazali mu da će za kraj rata dobiti čin majora i biti prekomandovan u neku crnogorsku jedinicu. Tako je i bilo: prekomandovan je u brigadu za uspostavljanje vojne i narodne vlasti đe god dođu.

(str. 92. – 94.)

...

Oca sam doživljavao kao veoma starog čovjeka: nijesam shvatao kako može biti otac mojoj braći i sestrama, što su se radali poslije partizanskog rata. Volio sam ga i dalje kao partizana: bilo je trenutaka kada sam se i ponosio njime i njegovim ratnim komandirštvom, pogotovo onim što

je uradio, odnosno što nije uradio, u tamo nekoj hercegovačkoj Lištici, što nije trslučio djecu i žene, a bilo mu je naređeno »da sve satre«.

(str. 108.)

...

MOJ OTAC se trudio da u tom revolucionarnom ratu, čiji je učesnik bio od prvog ustaničkog dana, poštuje, prije svega, etiku nekadašnjeg mladog crnogorskog oficira, vjerujući da propašću zemlje, države i dinastije, ne propada i etika njenih oficira, onih što su do kraja ostali vjerni Državi i Dinastiji! Uz oficirsku etiku crnogorskog kraljevskog oficira, moj otac je imao izgrađenu i etiku svoje porodične tradicije. Iznad svega je poštovao, i kad je propala njegova država i dinastija kojoj se zakleo, međunarodne konvencije o vođenju rata – bio on odbrambeno-oslobodilački, bio revolucionarno-komunistički! Takva je njegova etika spasila nekoliko stotina žena, djece i staraca u Lištici, mjestu u Zapadnoj Hercegovini, dugo smatranom ustaškom utvrdom. Spasio je lištičku sirotinju, djecu, starce i žene, bez ijednog ustaše u mjestu, ali je zamalo izgubio glavu kada se za njegovu »samilost prema ustašama« saznalo u Vrhovnom štabu, koji je bio negdje kod Jablanice, biće sa desne strane Nere-tve. Nije se radilo o »samilosti prema ustašama«, nego njegovoj etici da ne ubija žene, djecu i starce, on bi rekao da ne trsluču sirotinju, ni iz ustaških ni iz četničkih porodica!

Nije li to bila prva zamka za jednog nekadašnjeg crnogorskog oficira? Zamka je svakako bila: trebao ju je i glavom platiti da se slučajno iz susjedne štapske sobe nije pojavio Josip Broz Tito, vrhovni komandant i onima koji su mome ocu postavili tu zamku!

(str. 259. – 260.)

Jevrem Brković, *Gospodar kule*, Vijesti, Podgorica, 2011. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XIII., 2 (25),
Široki Brijeg, 2020., srpanj – prosinac, 2020.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepičca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar;
Korisnik: Hercegovačka franjevačka
provincija;

Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Sa zahvalnošću Bogu dospjeli smo do 25. broja ovoga našega glasila. I puno i malo. Nastaviti nam je nesmanjenim žalom tražiti istinu o ubijenim hercegovačkim franjevcima, ali i istinu o pobijenom vjernom puku Božjem. Bili su zajedno u miru, bili su zajedno u tim nesretnim vremenima, pa kako da ih sada dijelimo!?

Gledajući s ove točke, ponovimo da nije važno koliko će ovaj postupak mučeništva zapravo trajati. Važno je otkriti istinu o svim tim događajima. Ona čak može biti i protiv pobijenih hercegovačkih franjevaca. U stvari, bit ćemo zahvalni ako netko uspije činjenično dokazati da netko od njih nije dostojan mučeničke palme, odnosno časti oltara. Do sada to nismo otkrili. Otkrili smo samo da su nevini, da su ubijani iz mržnje prema vjeri i da su kršćanski primili te posljednje trenutke svoga ovozemaljskoga života. Pred Bogom i ljudima zadaća nam je istražiti i ne zanijekati sve ono što im ide u prilog i sve ono što im ne ide u prilog. Dosađajne jugokomunističko pisanje o njima samo je teška kleveta bez ikakva dokaza.

Nešto slično očekuje se i na društvenome polju. Iz ideoloških razloga jugokomunisti su nemilosrdno »čistili«, kako to oni vole reći, područje na koje bi došli. Na koga je god pala sjenka da bi im mogao smetati, ostajao bi bez glave. Dokaza o tome svakim je danom sve više i više. To ne mogu zaustaviti ni neki naši odnarođeni političari i povjesničari. Ovi potonji nedavno su potpisali neku deklaraciju

o reviziji povijesti, kao što su neki drugi prije koju godinu potpisali deklaraciju o navodno zajedničkome jeziku Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca. Namjerno su zaboravili da je revizija povijesti u temelju historiografije. A ima među tim potpisnicima onih koji se kite naslovom »profesor povijesti«. Nije žalosno, nego prežalosno.

One države u kojima je zaživjela demokracija nakon komunističke vladavine, davno su takvima stale u kraj. Lustrirale su ih. Išlo je to obično trima smjerovima: sudskim, administrativnim i obrazovnim. Kod nas se tek počelo s ovim posljednjim, a i njega spomenuti i slični žele onemogućiti. Administrativni vid ili sklanjanje s važnih mjesta onih koji su se kompromitirali u prošleme sustavu, kao i sudski pri kojem bi određene trebalo suditi za počinjena zlodjela, kod nas će biti teško provesti. Kao društvo ponovno smo zapali u kaljužu njihove istine. Zbog toga nazadujemo i klizimo prema dnu razvijenih zemalja, iseljavamo se, manje se radamo... Međutim, ne treba se pređavati. Tražimo istinu, gradimo svoju domovinu unatoč svemu.

U ovome duhu nastavljamo dalje. Vjerujemo da će Bog biti uz nas. A vama zahvaljujemo na svoj potpori u vidu molitve, svjedočenja, dokumenata, novčanih priloga... Neka tako i ostane. Vodili nas sve zajedno uvijek samo Božji

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Nagradni natječaj	38
Stratišta	21	Podsjetnik	42
Pobijeni	27	Povijesne okolnosti	47
Glas o mučeništvu	29	Suočavanje s prošlošću	49
Odjek u puku	34	Razgovor	50